

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра культурології

До 35-річчя кафедри культурології

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

**Альманах наукового товариства “Афіна”
кафедри культурології**

*Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції
“Культуротворчий потенціал молоді і перспективи культурної
інтеграції людства у XXI століття”*

15-17 листопада 2006 року

Випуск 5

Заснований в 2000 році

Рівне – 2007

Актуальні питання культурології: Альманах наукового товариства „Афіна” кафедри культурології: Матеріали Другої Всеукраїнської науково-практичної конференції „Культуротворчий потенціал молоді і перспективи культурної інтеграції людства у XXI століття”. – Випуск 5. – Рівне: РДГУ, 2007. – 181 с.

Виткалов В.Г. - **Головний редактор:**
- кандидат педагогічних наук, професор, зав. кафедри культурології РДГУ (голова редколегії)

Редакційна колегія:

Афанасьєв Ю.Л. - доктор філософських наук, професор ДАКККіМ (Київ);
Баканурський А.Г. - доктор мистецтвознавства, професор (Одеса);
Воробйов А.М. - кандидат педагогічних наук, професор РДГУ;
Граб О.В. - кандидат мистецтвознавства, доцент, куратор студентського наукового товариства „Афіна” РДГУ;

Дем’янчук О.Н. - доктор педагогічних наук, професор Волинського державного університету ім. Лесі Українки;

Жилиук С.І. - доктор історичних наук, професор РДГУ;
Кралуєк П.М. - доктор філософських наук, професор НУ „Острозька академія”;
Круль П.Ф. - доктор мистецтвознавства, професор НУ ім.В.Стефаніка (Івано-Франківськ);

Кушнарєнко Н.М. - доктор педагогічних наук, професор (ХДАК);
Постоловський Р.М. - кандидат історичних наук, професор РДГУ, Заслужений діяч науки і техніки України;

Стоколос Н.Г. - доктор історичних наук, професор РДГУ;
Поніманська Т.І. - кандидат педагогічних наук, професор РДГУ;
Троян С.С. - доктор історичних наук, професор РДГУ;
Уланова С.І. - доктор філософських наук, професор ДАКККіМ (Київ);
Швецова-Водка Г.М. - доктор історичних наук, професор РДГУ.

Рецензенти:

Арцишевський Р.А. - доктор філософських наук, професор Волинського державного університету ім. Лесі Українки ;
Брилін Б.А. - доктор педагогічних наук, професор Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського.

Науковий редактор – **проф. Виткалов В.Г.**
Упорядники випуску – **проф. Виткалов В.Г., Граб О.В.**

Друкується за рішенням вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 9 від 29.12.2005 р.).

Відповідальність за достовірність представленою матеріалу, а також за точність наведених цитат, імен, дат тощо несуть автори. Редакція залишає за собою право корегувати матеріали. Рукописи не рецензуються й авторам не повертаються. Редакція може й не поділяти точку зору авторів.

РОЗДІЛ II. ДИНАМІКА КУЛЬТУРНИХ ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

УДК 37:03437.018

Шевчук К.С. – викладач кафедри філософії
і економічної теорії РДГУ,
аспірантка Університету ім. М.Кюрі-
Складовської (Польща)

ЕТИЧНИЙ ВИМІР ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Проблема відповідальності, котра завжди була ключовою в колі етичних питань, нині набуває нового виміру. Пов'язано це зокрема з переосмисленням людиною меж власного буття в контексті екологічної кризи. З критикою європоцентризму сьогодні пов'язана відповідальність за накидання світові західного способу мислення. Гостро також постає і проблема відповідальності політиків перед своїм народом та перед майбутніми поколіннями. Можливість підтримання життя, як відомо, залежить від розвитку медицини і технологій. Проблема евтаназії, генетичний контроль майбутніх поколінь, клонування і трансплантація штучних органів – це коло проблем, яке не вичерпує всього загалу питань, що безпосередньо перетинаються з поняттям відповідальності.

Сьогодні до теми моральної відповідальності звертаються також з огляду на споглядання наслідків гуманітарних катастроф ХХ ст., таких, як геноцид вірмен (1909-1918 рр.), Голодомор 1932-1933 рр. в Україні, Голокост у часи Другої світової війни. Актуальною стає також проблема відповідальності кожного члена громадянського суспільства.

Як писав М. Мамардашвілі, „те, що відбувається сьогодні, подібне за своєю природою до того, що продемонстрували нам перша і друга світові війни: ми у тій самій точці, що зродили ці катастрофи в надрах європейської культури; перед нами та ж небезпека і та ж відповідальність”. В історії ідеї, що формувалися в інтелектуальному середовищі, згодом змінюються та набувають форму, яка стає доступною для маси. Але, як зазначає засновник соціальної психології Г. Лебон, у зв'язку з повільним темпом психічних змін у людині потрібно ще багато поколінь, щоб запанували нові ідеї. Тому проблема відповідальності, що сьогодні є предметом обговорення у колі інтелектуалів, на жаль, ще не стала провідною темою широкого загалу. Н. Голік із цього приводу пише: „Банальна на словах і така, що не стала реальністю, ідея відповідальності не вкорінилася в сфері несвідомого, ... де формуються мотиви вчинків. Вона не стала „форпостом”, не набула того необхідного ступеня неприступності, за якого розсудок втрачає владу над ним і стає фундаментальним підґрунтям..., що визначає поведінку людей” [5, с.40]. З огляду на це надзвичайно важливим нині є винесення дискусій навколо проблеми відповідальності на загал, адже лише у полі відкритого дискурсу можливою є спроба розв'язання основних завдань, які ставить перед суспільством сучасна етика відповідальності.

В етичній думці традиційно розрізняють відповідальність людини за: 1) саму себе (єгоцентризм); 2) своїх близьких (непотизм, тобто мораль роду); 3) далеких у своїй країні (націоналізм); 4) сучасне людство як спільноту людей; 5) людство як таке (антропоцентризм); 6) вищих тварин (мамалізм); 7) живих істот (біоцентризм); 8) світ як цілісність (фізіоцентризм). Отже, людина має відповідати за всі речі, створені і нестворені нею, оскільки „не людина є мірою всіх речей, а все, що нас оточує, є мірою нашої людяності” [10, с.96].

Ніщо не може уникнути відповідальності, що нерозривно пов'язана з самим існуванням, яке мислиться як абсолютне з огляду на те, що жоден з авторитетів чи влада, жоден показник сенсу чи безсенсовності не підвладний долі, у відповіді за існування. Іншими словами, немає такого приладу, завдяки якому можна було б виміряти нашу відповідальність, окреслити її межі та визначити об'єм.

В історії етичної думки проблема відповідальності була однією з центральних. Можемо згадати роздуми Арістотеля про те, що діяльність завжди має йти в парі з відповідальністю. Це можна розвинути тезою Гете: „той, хто діє, завжди безсовісний”. Ідеться про те, що у зв'язку з надзвичайним переплетенням людських обставин і речей загалом важко уникнути ситуації, коли моя діяльність торкається інших людей, тому те, що ставиться на карту як моє, водночас належить іншому. Ставити на карту те, що нам не належить, ми не маємо права [8]. Елементом провини, як твердить Г. Йонас, повинна перейматися будь-яка діяльність. Мовиться не лише про невідому нам провину (про її неминучість ми не повинні забувати), але передусім про відому і передбачувану провину.

Відповідальність є передусім зобов'язанням повернути те, що нам доручено або чим ми зобов'язані світу та іншим. При цьому в міжлюдській перспективі *моєї* відповідальності за іншого не йдеться про взаємність, тобто взаємини між суб'єктами в контексті відповідальності є асиметричними [9, с.177]. М. Рідель зауважує, що на відміну від поняття обов'язку, з яким пов'язаний категоричний імператив і виражається у формулі „ти повинен”, поняття відповідальності охоплює взаємні відносини та вимоги, які вважаються первинними моральними феноменами. Коли хтось „відповідає”, то робить це для інших, іноді не маючи для цього власної внутрішньої потреби. Відповідальність є справжньою лише тоді, коли йдеться про, як каже Рідель, „внутрішню потребу” [9, с.81]. На цьому полягає вимога комунікативної етики.

Поняття відповідальності ще з часів Арістотеля розглядалося в контексті проблематики практичної філософії. Як говорив Стагірит, найкраща людина не та, яка чинить згідно з благими намірами щодо себе, а та, яка чинить так щодо інших, а це – важка справа. Стагірит стверджує, що людина є відповідальною за свою долю та добробут. Арістотель зауважує, що у понятті відповідальності ключовою є міра здійснення морального обов'язку у вчинках. Цей обов'язок полягає у тому, що людина має народитися вдруге – повинна почати мислити про начала людського буття і про своє становище у світі. Має прагнути здійснити благо, яке мислиться метою людської діяльності [3, с.68]. Народитися вдруге – означає народження суб'єкта, здатного до осмислення власного буття, до здійснення відповідальних вчинків.

Людина повинна бути відповідальною не лише за вчинки, важливою є також мотивація: вчинок є чеснотою лише тоді, коли людина, яка його реалізує, має відповідну моральну мотивацію. Етика відповідальності – це етика, яка прагне, щоб на кожному кроці, необхідному для виконання вимог обов'язку, справедливості, зважати на наслідки цього кроку, ніби він уже був зроблений. Йдеться про узгодженість мети, наміру та образу нашої діяльності [1, с.185].

Отже, відповідальність Арістотель розглядав у площині людської волі. Тому вслід за Стагіритом, відповідальність у традиційній етиці пов'язували зі свободою вибору, яка є осереддям моралі як способу соціальної регуляції.

Поняття відповідальності у традиційній етиці розглядалось у зв'язку з уявленням про свободу людини. Адже не маючи свободи, людська особистість не була б у змозі відповісти за свої вчинки. Вважається, що людині притаманна свобода волі, свобода дії та свобода вибору, тобто людина осмислено обирає той чи інший варіант поведінки, а тому має відповідати за свій вибір і вчинок. При цьому свобода волі розглядається як умова притомності; свобода дії – вираження відповідальності людини за вибір своїх бажань і спосіб самоствердження як природної істоти; свобода вибору – вираження відповідальності людини за самі бажання людини як істоти метафізичної (абсолютної, безсмертної). Отже, лише маючи свободу, людина може бути відповідальною. Свобода, таким чином, визнавалась умовою постання відповідальності як „особливої моральної скерованості людського суб'єкта, онтологічний виток якої існування у стані відповідання за неповторний дарунок буття” [11, с.191].

Критику класичного розуміння співвідношення свободи і відповідальності знаходимо в концепції Еманюеля Левінаса, котрий на протигагу до І. Канта вважає, що відповідальність не можна вільно прийняти. Тому відповідальність покладена на людину до набуття нею свободи. На думку Е. Левінаса, відповідальність є первісна простота і безпосередність, їй протистоїть свобода, яка є чимось штучним. Тому не свобода є передумовою відповідальності, а навпаки, – відповідальність закладає простір для реалізації свободи людини. Людина не є приречена на свободу, як вважав Ж. -П. Сартр, а на те, щоб брати на себе відповідальність. Без останньої свобода не є можливою.

Наприкінці XIX – початку XX ст. філософія оцінювалась як „абсолютна відповідальність”. Таку думку висловлювали А. Шопенгауер, С.К'єркегор, К. Маркс, Е. Гуссерль та інші. Після Другої світової війни проблема відповідальності стала надзвичайно актуальною у європейському інтелектуальному середовищі. У цьому контексті можна звернутись до міркування Ж. -П. Сартра, який проголошував вимогу „стати відповідальним за світ так, ніби він був би нашим творінням”.

Сьогодні відповідальність стала не лише принциповою і навіть онтологічною темою, – їй надається основне значення. Говориться про відповідальність усієї історії, природи, культури і навіть Бога (як у концепції Г. Йонаса). Поль Рікер говорить про відповідальність у контексті етичного аналізу, що веде від етики через моральне Я до практичної мудрості [15, с.279]. Отже, відповідальність в умовах кризи сучасного суспільства постає новим і більш важливим феноменом, ніж поняття розсудливості, яке було ключовим у традиційній етичній думці.

У сучасній етиці існує твердження, що відповідальність людини за свої вчинки – це умова можливості комунікативного ладу, який своїм підґрунтям має спільну практику та форми життя. Те, за що людина „відповідає”, є завданням, що випливає зі спільного буття людини як „особи” з іншими людьми: у сім'ї, в колективі, школі, університеті, державі, партії та церкві.

У комунікативній філософії відповідальність є поняттям, у якому перехреснуються мовні та реальні стосунки особи. „Відповідальним” є кожен, хто вступає в ситуацію промови та відповіді. Здатність відповідати комусь має свої корені у загальній здатності людини говорити, що базується на взаємній грі звертання та відповіді. У цьому розумінні відповідальною можна назвати людину, яка може говорити з іншими людьми [14, с.82].

У наш час гостро постає проблема відповідальності за прийдешні покоління. Як стверджував Ф. Ніцше, людство стає само-обіцячкою, стосується це його сучасної історії чи світу, який проходить становлення. Людина здатна відповідати за себе як за майбуття.

Як зазначав Р. Інгарден, кожна людина є тілесно-духовною істотою, якої Я в особливий спосіб заангажоване у відповідальності. Ідентичність особи ще не є достатня, натомість її поведінка є необхідна для несення відповідальності. Звісно, йдеться не про патологічні випадки, а саме про роздвоєння свідомості. Ідентичність діючої особи є онтичним фундаментом відповідальності. При цьому наш потік свідомості містить не лише переживання, які пов'язані з актуальними фактами у нашому тілі і в зовнішньому світі, але також так звані пригадування або тримання в пам'яті фактів, які належать до минулого чи майбутнього [18, с.141]. Ще наприкінці 60-х років XX ст. Р. Інгарден зауважував, що важливою справою є звернення до фактів існування, які можна передбачити в майбутньому, тому що при відповідальній діяльності особливо важливою є постава щодо того, що стане фактом у майбутньому.

Ганс Йонас у праці „Принцип відповідальності” ставить риторичне питання: Чи можна створити організацію, котра взяла б на себе захист ще ненародженого покоління людей [8]. З огляду на те, що, як зауважують теоретики, ми вступили сьогодні у нову етичну епоху, де найвищою цінністю є відповідальність, це запитання Г. Йонаса перестає бути абсурдним. Відповідальність стала осереддям нової етичної парадигми, необхідної з огляду на кардинальні зміни, яких

заснала людська діяльність під впливом технологічного фактора. Раніше в центрі уваги традиційних етичних вчень були явища, що належали до одного й того ж часового проміжку. Проблемами майбутнього мислителі не займалися, а тим більше не передбачали того, що людина, яка діє і ще не знає наслідків своєї діяльності, виявляється істотою, яка лише одна здатна гарантувати життя наступним поколінням або знищити його.

Ми повинні усвідомити, що своєю діяльністю „готуємо” майбутнє, про яке ще нічого конкретно не знаємо, але саме через це несемо за нього відповідальність. Ми маємо попиклуватись, аби зробити можливе майбутнє гідним самому життю. Таким чином, категоричний імператив І. Канта, який вимагає чинити так, як ніби ти хотів, щоб твоя максима стала універсальним законом, трансформується у контексті сучасної парадигми відповідальності у наступний імператив: „Чини так, щоб результати твоєї діяльності не виявилися згубними для самої можливості майбутнього життя на Землі”, або ж „Здійснюючи вибір сьогодні, думай про майбутнє людини, яке залежить від твого вольового рішення” [15, с.266].

Майбутнє зобов’язує нас, воно дивиться нам в обличчя, це зміна формули Е. Левінаса („Інший дивиться мені в обличчя”) [9, с.119]. Мова йде про онтологічну відповідальність за майбутнє людства. Як пише Е. Левінас: „Ми є відповідальними по той бік наших намірів” [9, с.8]. Філософія існування поступається онтології. Це факт втягнутого, зацікавленого буття, де Я є учасником подій. Онтологія при цьому мислиться як сутність усіх взаємин із буттям і відношень у бутті. Ключовим поняттям онтологічної відповідальності є поняття розуміння.

Як суб’єкт етики є відповідальним за все і всіх, його відповідальність не має меж [9, с.237]. Онтологічну відповідальність за майбутнє людства можна подати у формі категоричного імперативу: „Слід піклуватись про те, що дасть можливість не обірватись людському існуванню”. При цьому необхідно забезпечити існування людства як такого і зберегти його таким, яким ми знаємо його сьогодні.

У праці „Дискурс і відповідальність. Проблема переходу до постковенційної моралі” К.-О. Апель ставить питання: чи може вижити індустріальне суспільство без етики розумного самообмеження, що перегукується з низкою проблем, які підіймає Г. Йонас у праці „Принцип відповідальності”. Апель розглядає проблему відповідальності в контексті філософії комунікації. Він стверджує, що ми завжди у своєму мисленні претендуємо на інтерсуб’єктивну обов’язковість, цінність своїх роздумів. При цьому визнаємо солідарну відповідальність за розв’язання проблем та рівноправність у розв’язанні проблем усіх членів реальної комунікативної спільноти (нині існуючих людей), а також припускаємо необмежену ідеальну комунікативну спільноту. Йдеться про те, що відповідальність реальної комунікативної спільноти поширюється також на ті можливі проблеми, які нині навіть ще не дискутуються, але очікуються незабаром, тобто постануть перед членами необмеженої комунікативної спільноти в майбутньому [2, с.151]. Отже, обґрунтування етики дискурсу пов’язане також з раціональним обґрунтуванням тези Г. Йонаса, що людство має існувати і в майбутньому.

В етиці дискурсу Апеля йдеться загалом про раціональне обґрунтування відповідальності взагалі як формально-процедурного принципу дискурсу організації колективної відповідальності. Говорячи про передумови фундаментального принципу колективної відповідальності, слід визнати, що необхідність обґрунтування зумовлених обставинами матеріальних норм має вирости із відношень фактичного буття з наших можливостей, а також з нашої технологічної та політичної влади. Важливо звернутись до, як каже Апель, нагального сьогодні співвідношення між охороною та прогресом. Адже підґрунтям головної вимоги етики дискурсу (дискурсивно організованої солідарної відповідальності людей за їхні колективні дії) є покладання необхідного зв’язку між вимогою охорони буття та гідності людини і соціальним імперативом прогресу у здійсненні гуманності [2; 59]. Серед найважливіших і водночас найскладніших проблем, які мають бути розв’язані у вимірі етики відповідальності за майбутнє людства є, наприклад, проблема врегулювання міжнародних конфліктів у контексті сучасних глобалізаційних процесів, міжнародних конфліктів у вік ядерної загрози і міжкультурних конфліктів у контексті сучасного діалогу цивілізацій.

Нині актуальним є питання: наскільки за теперішнього стану людського самоствердження інші живі істоти також можуть знайти своє місце на землі, адже тривалий час не природа загрожує нам, а ми – їй. Ми можемо протиставляти іншим істотам і стихіям, але не природі, як певній цілісності загалом. Ми можемо втручатися у світ, але маємо відповідати за це перед цілісністю [10, с.59].

Прагнучи до кращого життя, людина застосовує новітні технології, які використовуються не для порятунку існуючого, тобто не виходять з життєвої необхідності, але для досягнення раю на землі, коли необхідне підкорюється марнославству. Сучасні глобалізаційні процеси пов’язані з прогресом технологій (цифрові, мережеві), поглибленням об’єднавчих процесів (створення всесвітніх економічних, політичних організацій тощо) і мають накопичувальний глобальний характер, але водночас мають наслідки глобального масштабу, постають загрозою існування людини і світу. Г. Йонас у цьому контексті зазначає, що людство не має права себе знищити. Людина як частина буття (Da-sein) повинна також берегти світ від Ніщо. Лише людина здатна взяти на себе відповідальність за буття.

Г. Йонас говорить про необхідність перегляду засад традиційної етики у зв’язку зі зміною характеру людських діянь. Одним з основоположних принципів традиційної етики був антропоцентризм. Вважалося, що природа як незмінна і вічна попиклується про себе сама. Сфера етики обмежувалася питаннями людської буттєвості, сферою спілкування з людьми. З розвитком техніки людина відвойовує у природи все нові простори, розширює штучне середовище перебування. Внаслідок цього порушується космічна рівновага. Людство усвідомило обмеженість природи у її здатності до самовідновлення. Природа тепер залежить від нас і стає предметом піклування та відповідальності людини.

Ще однією засадою класичної етики, яка має бути переглянута, є те, що вона не бере до уваги віддалені ефекти людської діяльності. Золоте правило поведінки та категоричний імператив І. Канта передбачають упевненість у тому,

що природа людини, її місце в суспільстві – константи незмінних сутностей. Щоразу починаючи діяти, людина починає начебто „з нуля” (як цього вимагає І. Кант) і не зважає на можливі наслідки цієї дії у майбутньому.

Г. Йонас підкреслює, що ніякі обіцянки майбутніх благ та поліпшення якості життя не можуть виправдати навіть найменший ризик, а тому він критикує утопічні конструкції марксизму та етику надії Е. Блоха, у яких теперішнє є перехідною сходинкою до майбутнього ідеального стану людства, тобто має цінність лише порівняно з цим ідеалом. Неконтрольована технологічна потужність перетворює утопію як проекцію наших надій на майбутнє в найнебезпечнішу спокусу сучасної людини. Подолати цю спокусу покликаний принцип відповідальності. Не бажання і надії доцільні у майбутньому, а страх та піклування.

Кантівський імператив оцінює тільки суб’єктивні максими вчинку, а не їхній предметний зміст. Тому зважаючи на імператив І. Канта, важко обґрунтувати відповідальність за результати наших дій і співвідповідальність за віддалені наслідки колективної діяльності.

Відповідальність передбачає наявність у людини почуття обов’язку та совісті, вміння здійснювати самоконтроль. Здійснений вибір людини, прийняте нею рішення означає, що людина готова на себе взяти всю відповідальність і навіть за те, що не змогла передбачити. Неунікність ризику зробити щось „не те” передбачає наявність у людини мужності, необхідної на всіх кроках її діяльності: під час прийняття рішення, у процесі його реалізації, а також у випадку невдачі.

Визначаючи поле відповідальності, Г. Йонас зосереджується на проблемі переходу від воління, яке приводить у рух природну доцільність і є „благом” саме по собі, до належності, яка тільки й може приписувати чи забороняти волінню ту чи іншу мету. Перехід, що опосередковує воління і належність, пов’язаний з феноменом могутності як активною цілеспрямованою силою, що об’єднує знання та свободу. Лише в людині з воління виникає належність як самоконтроль над своєю усвідомленою могутністю, своїм власним буттям. Могутність, яка, як говорить Г. Йонас, об’єднує воління і належність, є те, що ставить відповідальність у центр моралі.

У передмові до українського видання праці „Повстання на захист природи. Від довкілля до спільносвіту” К. М. Майер-Абіх зазначає, що Україна, яка у зближенні з Європою розвивається шляхом побудови сучасного індустріального суспільства, не повинна повторювати у майбутньому західних помилок.

Майер-Абіх говорить про духовні передумови, на основі яких сучасне індустріальне господарство країн Заходу розвивається за рахунок країн „третього світу”, світу прийдешніх поколінь і природи загалом. Автор намагається відповісти на питання: Чому руйнація довкілля прогресує, хоча вже відомі її наслідки? Причиною цього парадоксу є те, що ми не тільки хибно діємо, але й мислимо, тобто проект Просвітництва, за яким ми живемо, ще й досі не завершено. А тому необхідно врятувати розум від нерозумної раціональності. Виконати це можна завдяки ще одному Просвітництву, яке прояснюватиме значення нашого життя в природі.

Автор книги „Повстання на захист природи. Від довкілля до спільносвіту” твердить про хибність протистояння культури та природи у сучасному світі, адже культура пов’язана з внеском людини в історію природи. Підкреслює при цьому, що світ із людьми може бути кращим, ніж світ без людей, коли поважатиметься самоцінність природного спільносвіту в природі і загалом [10, с.11]. Для цього антропоцентрична етика має поступитися голістській, згідно з якою ми є відповідальними за інше життя, з яким живемо поряд. Варто згадати, що термін „голістська етика” походить від грецького „holos” – цілий, весь. Таким чином, голістська етика є складовою голістської філософії як філософії цілісності. Майер-Абіх закликає нас інакше мислити та інакше діяти.

„Повернутись” до природи ми можемо завдяки розуму і культурі. Хоча починаючи з часів Відродження, людина все більше прирівнює себе до Бога. Декартівський поділ на річ мислячу (людина) і річ протяжну (природа) перетворює останню на засіб, а тому природа втрачає свою самоцінність, яку мала за античності. У Гегеля, як відомо, природа була лише сходинкою до історії духа, що легітимізує стан, коли захищено права людини щодо природи, але незахищено права природи. Останнім часом однак з’явилися праці з практичної філософії природи Й. Лаймбахера „Права природи” і „Гідність людини і природи неподільні”. Майер-Абіх зі свого боку говорить про необхідність впровадження змін до законодавства, зокрема Конституції Німеччини, спрямованих на врегулювання взаємин людини та природи у спільносвіті [10, с.145].

Філософ пропонує конкретні заходи, спрямовані на поліпшення взаємозв’язків людини зі світом у спільносвіті загалом, а саме: обмеження кількості поїздок автомобілем, зменшення споживання м’яса. Звертається також до вирішення проблеми економічного та правового характеру: говорить про необхідність доповнення ідеї соціальної відповідальності власності (у західному розумінні приватної власності) ідеєю відповідальності за природу, що допомогло б подолати несправедливість у підході людини до природи.

В умовах розвитку громадянського суспільства актуальною є також проблема політичної відповідальності. Поняття політичної відповідальності охоплює відразу дві сфери: політики та етики. Реальна політична відповідальність є як мінімум триєдина: це відповідальність за чуйність до викликів часу, суспільства (відповідальність за своєчасну постановку проблем); відповідальність за прийняті рішення, що мають поставати як результат суспільного обговорення; відповідальність за сам політичний дискурс, а також відповідальність за „обличчя влади” [16]. Політична відповідальність пов’язана з громадянською. Політик водночас є громадянином. Він бере участь у відповідальності своєї нації – і в цьому сенсі сприяє національній самосвідомості. Це означає, що він поділяє і національну вину, яка теж входить у поняття відповідальності (прикладом може бути в цьому відношенні Німеччина, уряд якої визнав вину нацистського режиму і взяв на себе відповідальність за скоєні проти людства злочини в період Другої світової війни).

Позбавлена політичної відповідальності людина зі статусу суб'єкта політики переходить у статус „політичного об'єкта”, яким можна маніпулювати. Внаслідок цього політика зводиться до виміру змагання (боротьба за владу) і виставу (громадяни є одночасно глядачами і ляльками у театрі політики). У результаті виникає почуття соціального безсилля, що підриває політичну відповідальність. Хоча при досягненні певної критичної точки це безсилля може також її пробудити.

Низький рівень політичної відповідальності на всіх рівнях, який ми спостерігаємо, пов'язаний з низьким рівнем політичної культури, слабкістю громадянського суспільства, редукцією поля політичних дискусій і є у випадку України наслідком системної кризи нашого політикуму. Тому, хоча географічно ми знаходимося у центрі Європи, то у політичному плані перебуваємо на її маргінесі [16]. Таким чином, наша відповідальність полягає у тому, щоб чинити супротив застійним процесам політики, а також боротьбі за приватні інтереси й особисту владу.

Г. Йонас зосереджується на проблемі політичної відповідальності, яка сягає в майбутнє. Зазначає, що політична відповідальність не має свого, обумовленого природою предмета, терміну завершення. Але з огляду на те, що радіус практичної дії переважає радіус її передбачення, відповідальність у великих справах виходить далеко за межі того, що формально можна поставити в обов'язок суб'єктові діяльності.

Ключовим у контексті політичної відповідальності є положення про необхідність політичної свободи. Імператив для політика, діяльність якого свідомо спрямована на переобтяжене невідомим майбутнє: не роби нічого такого, що стане перепоною появі інших політиків. Отже, не можна перепиняти для цього необхідне й одвічне джерело свободи в суспільстві, що є важливим для появи майбутніх політиків. Звідси відповідальність політики полягає у тому, щоб лишалася можливість для майбутньої політики [8]. Цей принцип полягає в тому, що будь-яка всеосяжна відповідальність, хоч які будуть її прояви, є відповідальною за те, щоб завдяки її здійсненню залишалась можливість відповідальності і в майбутньому.

При цьому варто зауважити, що окреслення близького горизонту майбутнього криє певний парадокс: з одного боку, ми знаємо про майбутнє більше, з іншого – менше, ніж наші пращури. Більше – оскільки розширилися наші можливості проєкції майбутнього з огляду на методичне застосування знання, що ґрунтується на встановленні причинно-наслідкових зв'язків; менше – оскільки в минулому світ сприймався як відносно стабільний, а сучасність характеризується конститутивними змінами. Колись можна було бути певним, що погляди, звичаї, також відносини владарювання і форми господарювання, способи збереження миру не зміняться суттєво у наступних поколіннях порівняно з теперішніми. Сьогодні ж ми свідомі того, що більшість речей стане іншою. Тому динаміка є нашою долею [8].

Важливою у цьому контексті є проблема завбачення, яке перетворюється на практичну політику. Зумовлена передбаченнями діяльність повинна сприяти або завадити тому, щоб ці передбачення виправдалися. Державна політика має скеровуватися на те, щоб уникнути катастрофічного напрямку розвитку людства.

Розв'язання проблем відповідальності та розробка принципів керування нею в сучасному світі дозволяє вирішити цілий ряд глобальних проблем. Принципи відповідальності створюють фундамент нашого ставлення до природи та інших людей. Найважливіше, однак, значення розгляду цієї проблеми однозначно пов'язане із перспекцією в майбутнє. Глобалізаційні процеси, що відбуваються сьогодні, спрямовують людство до планетарної цивілізації. Разом із тим вони вимагають „обережного поступу”, який би зберіг для майбутніх поколінь природний та людський потенціал нашої планети. У минулому столітті мало місце чимало випадків гуманітарних та екологічних катастроф, які сформували гіркий досвід людства. Цей досвід став підставою обговорення проблеми відповідальності, яка у свою чергу спрямована на запобігання трагедіям.

Джерельні приписи

1. Адорно Т. Проблемы философии морали. – М., 2000.
2. Апель К. О. Обґрунтування етики відповідальності // Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. – К.: Либідь, 1996. – С.46-60.
3. Аристотель. Никомахова етика // Аристотель. Сочинения в 4-х тт. – М., 1979. – Т. 4. – С.53-295.
4. Гаджикурбанова П. Страх и ответственность. Этика технологической цивилизации Ганса Йонаса. – <http://www.ethics.iph.ras.ru/em/em4/10.html> (31. 10. 2006).
5. Голик Н. К истокам идеи ответственности // История философии, культура и мировоззрение. К 60-летию профессора А. С. Колесникова. – Спб., 2000. – С.40-46.
6. Грейш Ж. Ответственность за будущие поколения: этический смысл трансмиссии // История философии. – М., 1997. – № 1. – http://www.philosophy.ru/iphras/library/i_ph_1.html#12 (31. 10. 2006).
7. Ермоленко А. Этика ответственности и социальное бытие человека (современная немецкая практическая философия). – К., 1994. – 200 с.
8. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації. – К.: Лібра, 2001. – 400 с.
9. Левінас Е. Між нами. Дослідження думки-про-іншого. – К.: Дух і Літера, 1999. – 291 с.
10. Маєр-Абіх К. М. Повстання на захист природи. Від доквілля до спільносвіту. – К.: Лібра, 2004. – 293 с.
11. Малахов В. Етика: курс лекцій. – К.: Либідь, 2004. – 384 с.
12. Нанси Ж. -Л. Душа и образ. – <http://www.philosophy.ru/library/intent/09nancy.html> (31. 10. 2006).
13. Ницше Ф. Генеалогия морали // По ту сторону добра и зла: В 2 кн. – Л., 1990. – Кн. 2. – С.67, 71.
14. Рідель М. Свобода і відповідальність. Два засадничих поняття комунікативної етики // Ситниченко Л. Першоджерела

комунікативної філософії. – К.: Либідь, 1996. – С.68-83.

15. Пікер П. Етика і мораль // Пікер П. Навколо політики. – К.: Дух і Літера, 1995. – С.265-283.
16. Семенов Н. О политической ответственности. – <http://www.nmny.org/pub/050905/respon.html> (31. 10. 2006).
17. Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. – К.: Либідь, 1996. – 174 с.
18. Ingarden R. O odpowiedzialności i jej podstawach ontycznych // Ingarden R. Księżeczka o czowieku. – Krakow: Wydawnictwo Literackie, 1989. – С.71-169.

УДК 379.8.,7124”

Виткалов С.В. – ст.ІІІ курсу
факультету ДКМ РДГУ
н.к. – доц., канд. мист-ва **Граб О.В.**

МОЛОДЬ У КУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ (РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ)

Сучасне українське суспільство ставить перед молодістю людиною розмаїття культурно-духовних, соціальних, політичних, психологічних протиріч та проблем, наявність яких стимулює цю категорію населення країни усіма силами й засобами розібратися із причинами їх виникнення та шляхами подолання. Зрозуміло, що викорінення негативних тенденцій у соціокультурному просторі залишається складним поступальним процесом, який не може відбутися без участі активних, рішучих, освічених осіб. Тому вкрай важливим завданням сьогодні залишається не лише осмислення становища вітчизняної молоді та рівня її особистої культури, але й готовності динамічно реагувати на конкретні явища, що відбуваються у нашій повсякденній практиці.

Актуальністю цієї проблеми переповнені й численні планові та звітні документи відповідних державних установ, статистичні дані соціальних служб, медичних закладів тощо [Результати моніторингового опитування населення України стосовно соціального становища молоді / Український інститут соціальних досліджень; Центр „Соціальний моніторинг”. – К., 2000; Молоді люди, які вживають ін’єкційні наркотики: поінформованість, усвідомлення ризику ВІЛ-інфікування, поведінка. – К.: Представництво ЮНІСЕФ в Україні, Державний центр соціальних служб для молоді, Український ін-т соціальних досліджень, 2001; Протидія епідемії ВІЛ/СНІД у сучасному молодіжному середовищі. – К.: Представництво ЮНІСЕФ в Україні, Державний центр соціальних служб для молоді, Український ін-т соціальних досліджень, 2001; Формування здорового способу життя молоді: стратегія для України. – К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2001 та ін.].

Як бачимо, розв’язання проблеми кризи духовності в молодіжному середовищі фактично зрушилося з місця; над ним працюють широкі кола зацікавлених осіб, як теоретиків, так і чималої групи фахівців-практиків на місцях. Зазначену проблематику у своїх працях логічно обґрунтовує низка дослідників, зокрема В. Кулік, Т. Голобуцька, О. Голобуцький [1], О. Балакірева, О. Яременко [2], М. Перепелиця [3], І. Пінчук, С.Толстоухова [4], Х. Чушак [5], І. Гайванович [6], Б. Трегубов [7] та ін.

Ще важливішою постає потреба звернення уваги молоді на все більшу деформацію ціннісних орієнтирів, які в такому разі деморалізують життя суспільства, змінюють гуманістичні ідеали, усталені стандарти стосунків між людьми. Нині політико-правова, моральна наївність, соціальний інфантилізм, маргінальність, а іноді й просто невігластво та невихованість характеризують поведінку чималої кількості молодих осіб. А звідси й прояви наркоманії, алкоголізму, жебрацтва, проституції тощо. Такі антицінності, як гроші, сексуальна розбещеність тощо вже стали домінуючими факторами в житті окремих наших співгромадян. Відтак їх інтелектуальний вакуум поступово заповнюється сірістю і банальністю. Наслідки зазначеного й налаштовують на необхідність боротьби за гармонійний розвиток молоді засобами науки, культури, мистецтва, релігії тощо задля формування у неї відповідних установок, понять, принципів, необхідних для всебічного подальшого розвитку, підготовки до суспільного життя і майбутньої професійної діяльності. Адже лише молоді належить майбутнє. І від того, якою зростає сьогодні ця молодь, залежатиме культурний рівень нашої країни, її становище на міжнародній арені, матеріальний добробут і спокій її громадян.

Відомо, що на межі ХХ-ХХІ століть в Україні відбувся значний розрив між духовністю, освітою, традиціями, що й призвів до глобальної кризи культурних цінностей. Її характерними ознаками визначаємо:

- орієнтацію сучасної молоді на суто матеріальні цінності, нівеляцію духовних інтересів;
- появу маргінальної людини, яка не належить до жодної культури і не визнає загальнолюдських цінностей;
- свідому адаптацію населення до негативних явищ у суспільному житті;
- орієнтація естетичних уподобань молодих осіб на цінності, що нав’язуються ЗМІ;
- відсутність моральних мотивів у поведінці як наслідок несформованості моральної сфери особистості;
- віртуальність свідомості, життя в нереальному світі, що створюється засобами масової комунікації та пересічною міфологізованою свідомістю тощо.

Тож усунення наведених факторів повинно відбуватися, на нашу думку, саме через становлення гуманістичної культури, розвиток творчого потенціалу молоді, оновлення змісту її світогляду. За таких умов реальним стане й особистісне самоусвідомлення кожною індивідуальністю свого духовного потенціалу, вольове, дієве самовизначення в житті, адекватна побудова і виконання своїх соціальних ролей.

На виведення молодіжного середовища із кризової ситуації спрямована й відповідна державна політика, що

ЗМІСТ

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО РЕКТОРА	3
<i>Виткалов В.Г., Граб О.В.</i> МОЛОДЬ У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ ХХІ СТОЛІТТЯ: ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДРУГОЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ „КУЛЬТУРОТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ МОЛОДІ І ПЕРСПЕКТИВИ КУЛЬТУРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ЛЮДСТВА У ХХІ СТОЛІТТЯ”	4
РОЗДІЛ І. ПРОБЛЕМИ ГЕНЕЗИ КУЛЬТУРИ У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	
<i>Шевчук М.В.</i> УКРАЇНСЬКА МЕНТАЛЬНІСТЬ ЯК ЄДНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ІНТЕЛЕКТУ: ДОСВІД ДЛЯ МОЛОДОЇ ГЕНЕРАЦІЇ	7
<i>Корольчук О. І.</i> МОРАЛЬНІ ОРІЄНТАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	9
<i>Возна Т.О.</i> ЯКІСТЬ ОСВІТИ ЯК ГОЛОВНИЙ ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ КУЛЬТУРНОГО РІВНЯ МОЛОДІ.....	10
<i>Кутузова Г.</i> АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТІВ КЛАСИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ	13
<i>Перець О.М.</i> ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО ПЕДАГОГІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	15
<i>Терновенко Д.С.</i> ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ТА ЇХ ФОРМУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ ОСВІТИ (на прикладі студентської молоді ЛНПУ ім. Т.Шевченка).....	18
<i>Потапчук Т.В.</i> МОРАЛЬНО-ДУХОВНІ ЦІННОСТІ І ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНИХ УСТАНОВОК СТАРШОКЛАСНИКІВ	21
<i>Пузиченко Т.</i> ГУРТКИ, ТВОРЧІ ОБ’ЄДНАННЯ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК СФЕРА РОЗВИТКУ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ	23
<i>Терешко Л.В.</i> КУЛЬТУРА ЗДОРОВ’Я СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	27
<i>Терешко Л.В.</i> КУЛЬТУРА ЗДОРОВ’Я ОСОБИСТОСТІ В ІСТОРІЇ НАУКОВОЇ ДУМКИ.....	30
<i>Семенович О.Л.</i> ІСТОРІОГРАФІЯ ДАВНЬОРУСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ВОЛИНИ.....	33
<i>Шевчук О.В.</i> ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З МОЛОДДЮ У КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ РІВНЕНСЬКОЇ „ПРОСВІТИ”	37
РОЗДІЛ ІІ. ДИНАМІКА КУЛЬТУРНИХ ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ	
<i>Шевчук К.С.</i> ЕТИЧНИЙ ВИМІР ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ	39
<i>Виткалов С.В.</i> МОЛОДЬ У КУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ (регіональний аспект)	44
<i>Кузьмук О.М.</i> НАЦІОНАЛЬНА КУЛЬТУРА В УМОВАХ ТВОРЕННЯ ГЛОБАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА	46
<i>М’якота І.В.</i> ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕЛІТАРНОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ТА ЇЇ РОЛЬ У СУСПІЛЬСТВІ.....	48
<i>Шуба А.І.</i> ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РІВНЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ УТВЕРДЖЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ	51
<i>Кучина Н.І.</i> СТАВЛЕННЯ МОЛОДІ ДО СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО ВИДАВНИЦТВА В УКРАЇНІ	54
<i>Швая Д.В.</i> ПРОБЛЕМА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	58
<i>Війтович Г. В.</i> ВПЛИВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОГО ПОТЕНЦІАЛУ	

СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	60
<i>Гумен Ю.В.</i> ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ І СУЧАСНА СТУДЕНТСЬКА МОЛОДЬ	62
<i>Марчук Ю. М.</i> МОРАЛЬНО-ЕТИЧНА ФІЛЬТРАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ ЯК КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	64
<i>Кравченко Т.В.</i> ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ СУЧАСНОЇ СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ.....	67
<i>Вакульчук М.В.</i> МАЙСТЕРНІСТЬ ТА КУЛЬТУРА ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ	69
<i>Старенька О.О.</i> ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ (на прикладі художньо-педагогічного факультету РДГУ).....	73
<i>Шеретюк Р.М.</i> РЕЛІГІЙНИЙ ФАКТОР У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	74
<i>Куліда К.М.</i> ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ.....	76
<i>Пшебільська Л.Г.</i> ТЕНДЕНЦІЇ В ЗМІНАХ СТРУКТУРИ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ	78
<i>Хоменко О. В.</i> ЗАПИТИ І ПОТРЕБИ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ (на матеріалах РІС КСУ)	80
<i>Савич К.</i> СЛЕНГ ЯК СКЛАДОВА МОЛОДІЖНОЇ СУБКУЛЬТУРИ.....	82
<i>Карпович К.П.</i> САКРАЛЬНА ХУДОЖНЯ КУЛЬТУРА У КОНТЕКСТІ ДУХОВНОГО ЗРОСТАННЯ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ.....	84
<i>Загаєвська О.</i> ХРИСТІЯНСЬКА ЕТИКА ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ.....	86
<i>Ковальчук Л.М.</i> ХРИСТІЯНСЬКА МОРАЛЬ ЯК СКЛАДОВА ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНОГО ТА ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ	89
<i>Миркевич О.В.</i> ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЯК ОСНОВА СОЦІОКУЛЬТУРНИХ РУХІВ.....	91
<i>Кузіч Р.С.</i> МОЛОДІЖНІ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ КУЛЬТУРИ.....	93
<i>Гончаров А.О.</i> УПА У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ: МОЛОДІЖНИЙ ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ	96
<i>Перебийнос С.І.</i> КОМУНІКАТИВНІСТЬ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ: ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗНАЙОМСТВА (на матеріалах РІС КСУ)	98
<i>Заладовська О. В.</i> СТУДЕНТСЬКИЙ ШЛЮБ: ПОГЛЯД МОЛОДІ.....	100
<i>Бондарчук А.Я.</i> ВИХОВАННЯ У СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ СІМЕЙНИХ ВЗАЄМИН.....	102
<i>Заладовська О.В.</i> ГЕНДЕРНА СТРУКТУРА СІМ'Ї: СОЦІАЛЬНО-Педагогічний АСПЕКТ.....	104
<i>Коберська Т.М.</i> САМОРОЗВИТОК І САМОРЕАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІ У СФЕРІ ДОЗВІЛЛЯ.....	106
<i>Левенець М., Старенька О.</i> ЛІДЕРСТВО ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ САМОСТВЕРДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ	108
<i>Чаус Ю.А.</i> ОБРАЗ РЕЛІГІЙНОСТІ В СТУДЕНТСЬКІЙ СУБКУЛЬТУРІ.....	111

РОЗДІЛ III. ХУДОЖНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФАКТОР ДУХОВНОГО ЗРОСТАННЯ МОЛОДІ

<i>Деркач М.В.</i> ОСНОВНІ ЗАСАДИ СЕМІОТИКИ ТА ПРОБЛЕМИ МУЗИЧНОЇ ЕСТЕТИКИ	113
<i>Гнатюк В.</i> ОБРАЗ РЕЦИПІЄНТА ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ В АВТОРСЬКІЙ КАРТИНІ СВІТУ (на матеріалі класицизму і бароко).....	115
<i>Кошова І. П.</i> ОСОБЛИВОСТІ СВІТСЬКОГО ПОРТРЕТА ЛІВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ ПЕРІОДУ БАРОКО У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО ОБРАЗОТВОРЕННЯ.....	118
<i>Макотера А.В.</i> РОЗВИТОК ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ НА ПРИКЛАДІ РОЗГЛЯДУ ПОРТРЕТНОГО ЖИВОПИСУ УКРАЇНИ ХVІІІ-ХІХ ст.....	120
<i>Бєдакова С.В.</i> ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНІ ЗДОБУТКИ ВИКЛАДАЧІВ ПРАЗЬКОЇ КОНСЕРВАТОРІЇ КІНЦЯ ХІХ – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТОЛІТТЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО КУЛЬТУРОТВОРЕННЯ.....	123
<i>Бєлова О. С.</i> НЕОБАРОКО В УКРАЇНСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ 1920-х рр.....	126
<i>Бєлова О. С.</i> КОНЦЕПЦІЯ ДУХОВНОГО ПЕРЕТВОРЕННЯ ОСОБИСТОСТІ: УРОКИ ІСТОРІЇ (на прикладі діяльності українського театру Л. Курбаса).....	128
<i>Шепелева І.А.</i> РОЛЬ УКРАЇНСЬКОГО АНДЕГРАУНДУ В ПОШУКУ ДУХОВНОЇ ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ	131
<i>Парфенюк В.І.</i> ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ Й ПАТРІОТИЗМУ МОЛОДІ (на прикладі історичного роману Р.Іваничука „Мальви”).....	137
<i>Купець Л.М.</i> ПРОЗОВА ТВОРЧІСТЬ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА ЯК ФЕНОМЕН ПОСТМОДЕРНУ.....	140
<i>Дацик М.В., Левенець М.В.</i> МУЗИЧНИЙ ФОЛЬКЛОР У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ПРАКТИКИ: ДО ПИТАННЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ	143
<i>Шемуровська О., Черуха А.А.</i> ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ	146
<i>Федоришин М.В.</i> ТЕНДЕНЦІЇ КОЛЯДНИХ ФОЛЬКЛОРНИХ ФЕСТИВАЛІВ, СВЯТ ТА КОНКУРСІВ НА ВОЛИНІ. 149	
<i>Радковська Л.М.</i> ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНА ТА ВИХОВНА РОЛЬ ДУХОВНОЇ МУЗИКИ.....	151
<i>Соловійов В.А.</i> ПСИХОЛОГО-ЕМОЦІЙНИЙ ЕФЕКТ СПРИЙМАННЯ МУЗИЧНОГО ТВОРУ	154
<i>Довбенчук О.І.</i> ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ НА КРАСЗНАВЧОМУ МАТЕРІАЛІ	157
<i>Глухенький М.Ф.</i> ВИВЧЕННЯ МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ ЗВ’ЯЗКІВ УКРАЇНСЬКИХ ХУДОЖНИКІВ- ІМПРЕСІОНІСТІВ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ У РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО–МИСТЕЦЬКИХ ПРОЦЕСІВ ХХІ СТОЛІТТЯ.....	159
<i>Власюк Г.І.</i> МУЗЕЄФІКАЦІЯ ЗАМКОВИХ КОМПЛЕКСІВ У КОНТЕКСТІ ВІДРОДЖЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНИ.....	161
<i>Глушук О.Г.</i> АМАТОРСТВО ЯК СФЕРА РЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДІ	165
<i>Швець Л.В.</i> ТРАДИЦІЇ РОДИННОГО ВИХОВАННЯ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	167
<i>Помогалова К.В., Аксьонова І.О.</i> РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТІВ (на прикладі Студентського Центру моди Брянківського технолого-економічного технікуму Луганського педагогічного університету імені Тараса Шевченка).....	170
<i>Крайлюк Л.В.</i> ТВОРЧА СПАДЩИНА НІЛА ХАСЕВИЧА У СИСТЕМІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ	

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

*Альманах наукового товариства “Афіна” кафедри культурології
Рівненського державного гуманітарного університету*

Випуск 5

Наукове редагування – *проф. Виткалов В.Г.*
Комп’ютерна верстка та макет – *Кравчук В.Ю.*
Упорядкування і коректура – *Виткалов В.Г., Граб О.В.*
Редактор – *Парфенюк В.І.*
Відповідальна за випуск – *Виткалов В.Г.*

Здано до набору 10.12.2005. Підписано до друку 20.02.2006.
Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman
Умовн. друк. арк. 21. Наклад 100 прим.

Адреса редакції: Рівне, вул. С.Бандери, 12.
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра культурології. Тел. 8 (0362) 22-20-32

Актуальні питання культурології: Альманах наукового товариства „Афіна” кафедри культурології:
Матеріали Другої Всеукраїнської науково-практичної конференції „Культуротворчий потенціал молоді і
перспективи культурної інтеграції людства у ХХІ століття”. – Випуск 5. – Рівне: РДГУ, 2007. – 181 с.

**ББК 71.0
УДК 168.522**